

rala a l'àrab.⁴

Encara ens hi inclina més el fet que el NP *Ḥalaḥ* ens consta com a ben usual entre els moros valencians. Un Suleimân Ben-*Ḥalaḥ* apareix sovint en la *Tekmila* del valencià Abenlabbar (2583 i passim).⁵ Un *Ḥalaḥ* veí de Riba-roja justifica el lliurament de l'alqueria de *Benissanó* a. 1261 (Mtz.Fdo. Docs. Val. ACA I, 328v°); i altres en Simonet. És un derivat de l'arrel *ḥlf* 'succeir, valer, compondre' molt viva i productiva, i avui el trobem com a NP a Algèria (GGAlg),¹⁰ a Egipte (Littmann, 84) i en el Desert d'Àràbia (Hess, p. 21, junt amb molts altres autors). I el canvi de *ḥ* en *k* romànic es produí també en els arabismes (encara que el pas a *f*, sigui més freqüent): *ḥaršūfa* > *carxoſa*, *ḥānāt* > *Alcanà*, *ḥaliſa* > *caliſa*, port. *alcouce*, *al-*¹⁵ *couces*; V. força més casos en Steiger (Contr., 226-9). També és possible que hi ajudessin els mots parònims en *k-lf*, l'arrel *klf* («amare» RMa, 239.7f.) i especialment el mot àrabo-romànic, tan corrent, *qalſat*, cat. *calafat*, *calafatar*.

El que convenç més, però, és que aquest mot no fou solament un NP sinó un nom comú, de significat viu en l'àrab dels nostres països, com ens ho demostra ja la forma com entra en els noms citats d'Eivissa i de l'Ebre: «geble-*alchalaſ*» (*ġbāl* «monte», 'munta-²⁵ nya'), *caria-alcalaf*: la construcció de complement amb *al-* revela un substantiu de nom conegut: 'el turó del *khalaf*', 'l'alqueria del ~'; *ḥalaſ*, en efecte, està registrat com a nom comú en RMa i en PAlc etc., veg. Dozy, Suppl. I, 397. El seu significat era especialment³⁰ econòmic, relatiu a béns i possessions: RMa (s. v. *succedere*) li posa com a glossa «vel recompensare» (598.8 i 3f.); PAlc defineix «satisfacció de la deuda» «restitució», «retorno de presente», Boqtor hi afegeix 'deixa, llegat' («legs»). Per tant aquesta *alcaria*³⁵ *al-chalaſ* significaria 'alqueria del pagament, de la permuta' o alguna cosa així. I observem de passada que la grafia *ch* en aquest temps és precisament la forma com es representava en lletres llatines el so aràbic de *ḥ* (que també transcrivim avui *kh*), ço que acaba⁴⁰ de treure'ns l'escrúpol de fer venir la *k* de (*Beni*)*kalaf* d'un *ḥ* aràbic.

I així hem de reflexionar també que en el nom del *Calaf*, principal i documentat des de més antic, el de la Segarra, no havent-hi *Beni-* ni *Aben-*, no hi ha raó⁴⁵ ferma per fer-lo venir d'un NP; tant o més probable és que vingui del substantiu usual. I ens ve fins i tot un acudit més audaç, però no pas massa fantasiós. Puix que veiem que el nom comú *ḥalaſ* designava transaccions econòmiques: ¿no vindria d'això l'haver-lo aplicat al lloc de transaccions mercantils pagesívols més famosos de Catalunya? el *mercat de Calaf!*, de llustre proverbial. «Sembla el mercat de Calaf» exclamen en un lloc on parla i discuteix una munió sorollosa, com en els mercats i fires rústiques. No hi causa⁵⁰ escrúpol el fet que en el doc. de 1015 només designa un puig no poblat: la tradició d'un mercat local ja hi podia venir del temps dels moros.

Deixem enlaire, si es vol, aquest últim punt. Però en tot cas resta provada la tesi que l'element *-calaf*⁶⁰

prové de l'àrab, i del mot *ḥalaſ*, d'una arrel vivíssima.

Completant ara els testimonis toponímics hi afegim el menorquí *Binicalaf*, possessió important del te. de St. Climent de Mussuptà (XLIV, 60.19) desdoblada avui entre dos «casolans» (mapa Masc. 11E10), *binikalaf vēi* i *bin.nōy* (61.16). Estem segurs almenys que aquest lloc i nom ja existia en el moment de la Conquesta car l'anomenen en un doc. de 1286.⁵

Tenim sobretot el poble de *Calafell*, en el Baix Penedès, entre Vilanova i el Vendrell. El seu casc urbà és a 5 k. de la costa, però el terme és clar que hi arriba, incloent-hi el barri dit «La Platja de C. (veg. GGC, p. 868)». És també un nom ben antic, que podem documentar des d'abans i tot, que el de *Calaf*.

PRON. MOD. (del NL i del cognom molt difós que en deriva) *kələſél* (oït des de jove a Bna., Vilanova i pertot).

MENCIONS ANT.: 999, *Calaphel* (Mas, N. H. Bna. ix, 84); 1036, *Kalafell* (ib. v, 4); 1037 *Kalafell*, doc. orig. (*Cart. St. Cugat* II, 204); *Kalafell* (Balari, Or., 158); 1044, *Kalaph* (*Cart. S. C. II*, 234); 1054, *Kalafel* (ib. II, 269); 1180, *Calafel* (Balari, 158; *St. Cugat* II, 280); 1212, *A. de Calafel* (MiretS, *Templ.* 230); 1212, *Calafel* (Miret, ib., 330); *Calafeyl*, 1306 (*Cart. de Vlfr. de Conflent* 14v°); 1359, *Calafell* (*CoDoACA* XII, 28).

L'etimologia sembla que es pugui quasi identificar amb la de *Calaf*, o un diminutiu d'aquest; si fos el NP pensariem en una espècie de nom afalagador, hipocòric, d'algú; en la hipòtesi d'un nom comú de caràcter comercial, que hem formulat per a *Calaf*, seria 'la petita permuta, transacció o mercadet'. També es veu, però, la possibilitat d'una filiació diferent. En àrab 'canya' es diu *kālba*: «arundo, ferula» (RMa 160) «caña vera», «caña hexa, caña roya (yerva)» PAlc 138b13 ss.; però aquest mot fa el plural *kālḥ*, i com que en aquesta estructura consonàntica l'àrab vulgar hispànic solia intercalar una vocal entre les dues consonants finals (veg. *DECat*, s. v. *cotó*, *racó*), és versemblant que en l'àrab local aquest plural sonés *kalaḥ*, significat 'les canyes, el canyar'. És clar que aquest sector de costa és ple de canyers, i per tant aquesta etimologia escauria molt bé als llocs, car suposariem que aquí hi hagués l'anomenat «superlatiu islàmic», format amb el nom diví: *kalaḥ él-Lāh* 'el canyar d'Alhah', 'el gran canyar'.

De tota manera no ens precipitem a admetre-ho. És una hipòtesi més rebuscada que les del lligam amb *Calaf*, els *Beni-* i *Bini-calaf* valencià i menorquí i el *Gebel alChalaf* d'Eivissa. No hi ha necessitat d'apartar-se'n. Almenys, per la menció de 1044 on duu el nom en la forma *Calaph*, veiem que no es distingí d'aquells en forma constant, i això es conjumina millor amb la interpretació d'un mer diminutiu; i probablement un «diminutiu toponímic» 'el petit Calaf', o sigui el Calaf més reduït i menys famós que el de Segarra, tal com es digué *Avinyonet* per diferenciar-lo del més conegut *Avinyó*; *Gironella*, de *Girona*; *Caldetes*, de *Caldes*. Havia estat 'Calaf', com l'altre, però acabà per fixar-se en la forma diferenciadora *Calafell*